

Zavod za usposabljanje Janeza Levca
Karlovška c. 18, 1000 Ljubljana

TRANZICIJSKI PROGRAM ZA MLADOSTNIKE S POSEBNIMI POTREBAMI OB PREHODU IZ ŠOLE NA TRG DELA

1. UVOD

Tranzicijski program za mladostnike s posebnimi potrebami ob prehodu iz šole na trg dela je oblikovan v skladu z osnovnimi zakonodajnimi dokumenti republike Slovenije, s Strategijo razvoja RS 2014-2020 in EU predpisi.

Po zakonu smo dolžni omogočiti vsakemu - otroku, mladostniku in odraslemu – kakovostno vzgojo in izobraževanje. To pomeni, da mu omogočimo učenje po njegovi meri, da skušamo izobraževanje in usposabljanje optimalno prilagoditi potrebam in zahtevam učeče se osebe. Zato smo oblikovali Tranzicijski program, ki je namenjen tistim mladostnikom s posebnimi potrebami, ki so zaključili nižje poklicno izobraževanje in zaradi specifične težave na področju intelektualnega, socialnega in čustvenega razvoja niso sami zmožni prevzeti celotne odgovornosti za iskanje zaposlitve.

Temeljni namen Tranzicijskega programa za mladostnike s posebnimi potrebami ob prehodu iz šole na trg dela je, da v podaljšanem letu bivanja v Domu ZUJL po končanem nižje poklicnem izobraževanju nadaljujejo z razvojem socialnih in čustvenih kompetenc, s poudarkom na samostojnosti pri iskanju zaposlitve in na delovnem mestu ter da se osamosvojijo od matične družine.

V tem dodatnem letu bi se vzgojitelj-koordinator in mladostnik lahko sistematično posvetila samo temu. Tako bi mladostnik pridobil nov status in se postopno umeščal v delovno okolje.

2. CILJI

Poleg splošnih vzgojno izobraževalnih ciljev so glavni cilji Tranzicijskega programa za mladostnike s posebnimi potrebami ob prehodu iz šole na trg dela naslednji:

Mladostnik:

- doseže višjo raven osebnostnega razvoja (izboljša samopodobo, okrepi zaupanje vase, nauči se prevzemati odgovornost, pridobi na socialni in čustveni zrelosti,...),
- pridobi temeljna znanja in spretnosti za lažje obvladovanje situacij v vsakdanjem življenju,
- osvoji konkretna znanja in pridobi praktične izkušnje kako sodelovati in uporabljati usluge različnih institucij (ZRSZ, CSD, ZZZS,...),
- nauči se veščin, ki so pomembne za konkuriranje na trgu del.

Družba:

- zaposlen mladostnik ni finančno breme države,
- zaposlen mladostnik s svojo produktivnostjo prispeva k razvoju družbe,
- uspešno vključevanje na trg dela povzroči višjo stopnjo dejavnosti mladih, kar pozitivno vpliva na pripravljenost in ekonomsko sposobnost mladih, da zaživijo samostojno, si ustvarijo družino, posledično se zmanjša tveganja za razvoj revščine.

3. STRATEGIJE

V letih nižjega poklicnega izobraževanja pridobi dijak znanja s področja poklica ne pa tudi veščin, ki so potrebne za prehod v novo življenjsko situacijo in konkuriranje na trgu dela. Dijaki s posebnimi potrebami imajo v večini primanjkljaj na področju socialnih veščin in čustvenega funkcioniranja, kar otežuje uspešno sodelovanje z različnimi institucijami s katerimi se sreča po zaključku šolanja.

Naš cilj je pripeljati mladostnika do zaključka šolanja, njegova usmeritev ob prehodu na trg dela ter zaposlitev. Za uresničevanje tega cilja je potrebno celostno poznavanje mladostnika in velika stopnja osebnega zaupanja, kar smo v letih šolanja in bivanja mladostnika v našem Domu že vzpostavili. Pomembno je tudi že vzpostavljeno zaupanje s številnimi zunanjimi strokovnjaki (psiholog, socialni delavec CSDja, osebni zdravnik, psihiater, psihoterapevt, trener,...), ki mladostnika obravnavajo.

Da bi tak mladostnik pridobil potrebne veščine in znanja za vključitev na trg dela, bi bilo potrebno dodatno leto usmerjanja po zaključku šolanja. Iskanje pomoči pri nas s strani mladostnikov, ki so zaključili NPI in se vrnili v domače okolje, je samo eden od realnih pokazateljev potrebe po vzgojitelju-koordinatorju. S podaljšanjem učenja za življenje v našem Domu za eno leto, bi omogočili nadaljevanje kontinuiranega procesa učenja in delovanja, hkrati bi zmanjšali občutek izključenosti mladostnika iz družbenih procesov in mu ponudili možnost za bolj produktivno sodelovanje pri osamosvojitvi. V tem letu bi lahko vzgojitelj-koordinator z mladostnikom intenzivno delal na vključevanju v samostojno življenje in na trg dela. Razvijala bi funkcionalno pismenost, pridobivala konkretne izkušnje (obisk ZRSZ, CSD, ZZZS, priprava na razgovor, pisanje prošnje, seznanitev s socialnimi podjetji, prostovoljno delo,...) in s tem razvijala socialne veščine, spretnosti, odgovornost, motiviranost za delo, samozavest ter motivacijo za učenje v vseh pojavnih oblikah. V tem letu bi mladostnik tudi čustveno dozorel in bil tako bolj pripravljen na vstop na trg dela. Z delom ena na ena (vzgojitelj/mladostnik), stalnim usmerjanjem, spremstvom in podporo, bi vzgojitelj koordinator z mladostnikom dosegel cilj pridobitve zaposlitve oz. pripravljenosti na vstop na trg dela.

3.1. IZBOR MLADOSTNIKOV ZA PODALJŠANJE BIVANJA V DE DOM ZUJL PO ZAKLJUČKU ŠOLANJA

Na pobudo matičnega vzgojitelja in glede na mnenje CSD, ki vodi družino, strokovni tim sprejme odločitev, da se mladostniku ponudi možnost bivanja v Domu še za eno leto oziroma do vključitve v delovno okolje. Mladostnik in njegovi starši podpišejo soglasje in pravila bivanja. Po pisni privolitvi začne vzgojitelj-koordinator, v sodelovanju z mladostnikom in multidisciplinarnim timom, pripravljati individualiziran program (najkasneje v 30 dneh).

3.2. NAČRT OBRAVNAVE

Načrt vsebuje:

- zapis ocene situacije (vstopni nivo v program)

- ugotovitev potreb mladostnika
- oblikovanje ciljev
- ukrepi za njihovo doseganje
- časovno opredelitev izvajanja programa
- način spremljanja in evalvacije izvajanja ukrepov

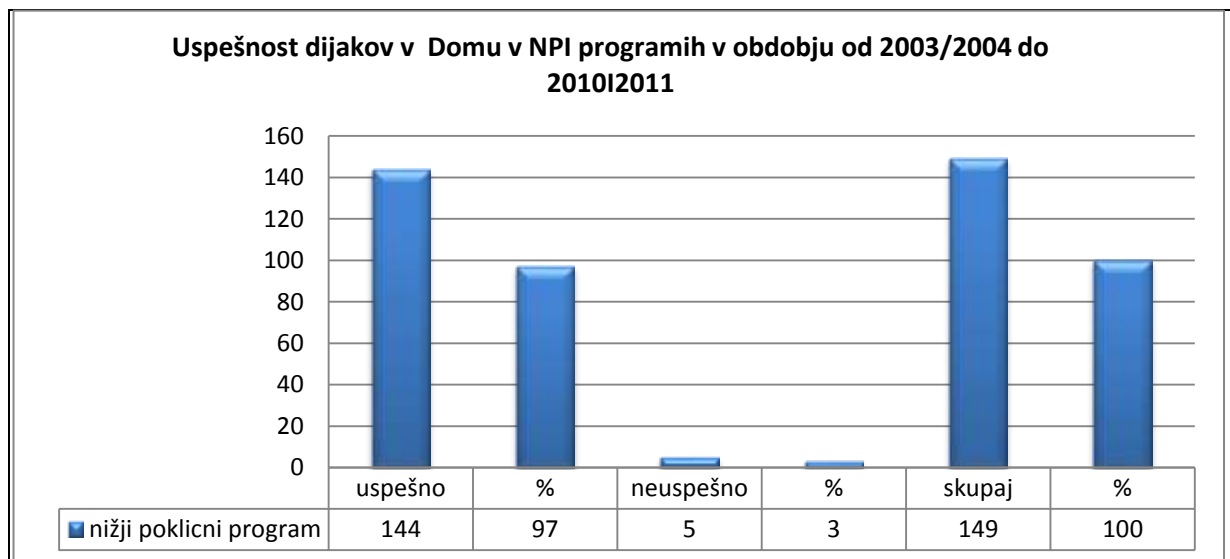
V načrtu se zajame področja urejanja/učenja:

- zaposlitve in dela
- socialne varnosti
- opravljanja temeljnih dnevnih opravil
- funkcionalne pismenosti in socialnih kompetenc
- socialnih stikov in družabnosti
- stanovanjskih oz. bivalnih razmer

Vzgojitelj-koordinator skupaj z mladostnikom po petih mesecih oceni napredek in po potrebi dopolni program.

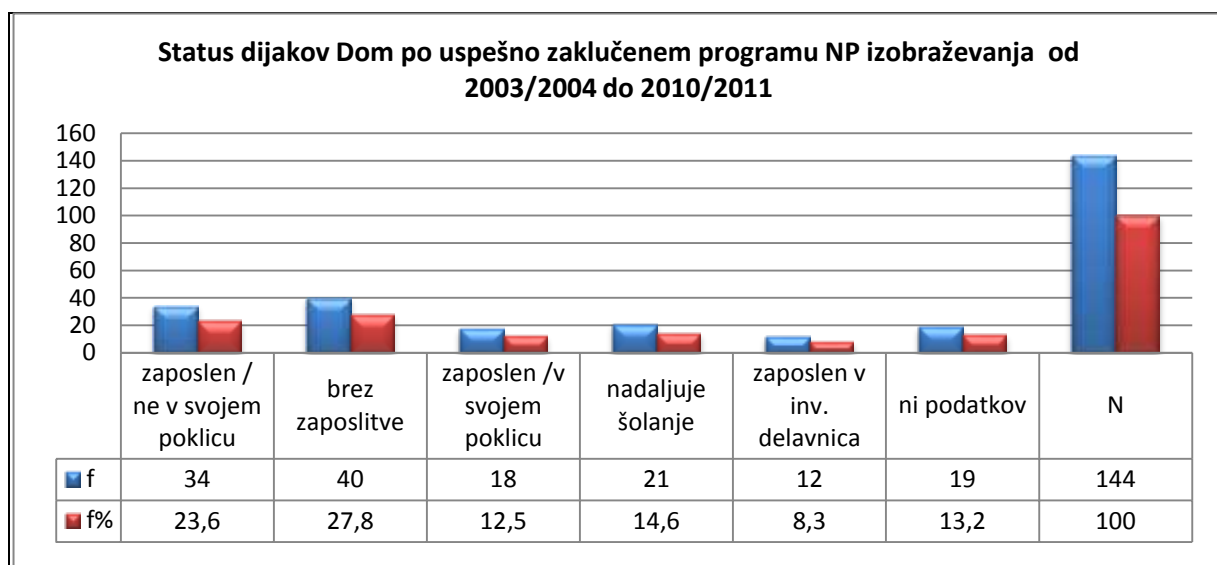
4. ANALIZA STANJA

V obdobju od 2003/04 do 2010/11 je kar 144 mladostnikov oz. 97% vseh dijakov, ki so bivalni v Domu, uspešno zaključilo programe nižjega poklicnega izobraževanja.

Preglednica 1: Uspešnost dijakov v Domu v NPI programih v obdobju 2003/2004 do 2010/2011.

Po zaključku šolanja vzgojitelji poskušamo z osebnimi stiki in preko socialnih omrežij spremljati vključitev naših mladostnikov na trg dela.

Preglednica 2: Status dijakov Doma po uspešno zaključenem programu NP izobraževanja od 2003/2004 do 2010/2011.

Po zadnjih podatkih (do 15.1.2013), ki smo jih pridobili z interno raziskavo, je kar 27,8% »naših mladostnikov« brez zaposlitve (registrirana brezposelnost v RS je bila novembra 2012 12,1%). Samo 12,5% jih dela v poklicu za katerega so se izobraževali, 8,3% pa je vključenih v VDC, čeprav nekateri ne sodijo v takšno obliko zaposlitve.

V analizi delovanja varstveno delovnih centrov, ki jo je opravil Inštitut za socialno varstvo (leta 2008), je bilo prav tako ugotovljeno, da v VDC vključujejo tudi osebe, ki bi bile ob večji pomoči in izbiri zaposlitev lahko vključene tudi v druga delovna okolja.

Pri mladostnikih pogosto nastopijo težave že ob prijavi na Zavod za zaposlovanje, ko referent ne prepozna osebe s posebnimi potrebami in mladostnika obravnava kot vse ostale iskalce prve zaposlitve. To pomeni, da mu ponudi informacije o trgu dela, osebnega svetovalca in možnost učenja veščin iskanja zaposlitev. V vseh teh informacijah, kontaktih, zahtevah se mladostnik ne znajde in ostane doma.

Za uspešno vključitev na trg dela je izredno pomembna:

- stopnja socialne in moralne zrelosti
- primerno domače okolje
- obvladanje socialnih spretnosti.

Menimo, da bi bilo za nekatere »naše mladostnike«, ki so slabo opremljeni za vključitev na trg dela in prihajajo iz socialno nespodbudnega domačega okolja nujno, da bi po zaključku šolanja ostali v Domu še eno leto oziroma do vključitve v delovno okolje.

Mladostnikom, ki bi bili po končanem šolanju upravičeni do bivanja v Domu, se organizira življenje in delo, ki ponuja več socialnih interakcij s širšim družbenim okoljem, več nalog in odgovornosti pri opravljanju dnevnih aktivnosti, predvsem pa omogoča mladostnikom:

1. učenje socialnih spretnosti, razvoj socialnih kompetenc (sprejemanje sebe, postavljanje in sledenje osebnim ciljem, empatija do drugih, funkcionalno pismenost),
2. varno in predvidljivo okolje, kar mladostniku omogoča socialno stabilnost, ki je pogoj za uspešno vključitev na trg dela in v samostojno življenje,
3. vključevanje in sodelovanje z različnimi inštitucijami (CSD, Zavod za zaposlovanje...).

4.2. NAZIV DELOVNEGA MESTA: VZGOJITELJ - KOORDINATOR

Delo koordinatorja je usmerjeno v delo z mladostniki, ki po zaključku šolanja ostanejo vključeni v Dom z namenom, da pridobijo veščine in znanja za vključitev na trg dela. Vzgojitelj - koordinator nudi strokovno podporo tudi vzgojiteljem, ki vodijo mladostnike v zadnjem letu šolanja in se pripravljajo na iskanje zaposlitve.

4.3. STROKOVNA IZOBRAZBA

- prof. defektologije/specialni in rehabilitacijski pedagog
- univerzitetni diplomirani socialni pedagog
- univerzitetni diplomirani socialni delavec

4.4. VSEBINA DELA VZGOJITELJA- KOORDINATORJA

- pripravi letni načrt in individualizirani program (IP) za mladostnike,
- usmerja mladostnike v sodelovanje s posameznimi institucijami,
- usmerja mladostnika v koristno porabo prostega časa,
- sodeluje s CSD, zdravstvenim zavodom, zavodom za zaposlovanje, komisijami,...
- sodeluje s svetovalno službo, strokovnim timom in starši,
- pomaga mladostnikom pri pridobitvi potrebnih potrdil, mnenj, izvidov,...
- usmerja, spremlja postopke za pridobitev statusa,
- mladostnike uči samostojnosti pri dnevni opravih, socialnih spretnosti, funkcionalne pismenosti in socialnih kompetenc,
- navaja mladostnike na samostojno delo,
- svetuje in pomaga vzgojiteljem, ki imajo v skupinah starejše dijake (poklicno svetovanje...),
- vodi pedagoško in drugo dokumentacijo,
- sodeluje na aktivih vzgojiteljskega zbora,
- v skladu z zakonom o varstvu osebnih podatkov skrbi za tajnost le-teh,
- skrbi za varnost mladostnikov,
- opravlja nadzor nad izpolnjevanjem hišnega reda in pisnega dogovora,
- opravlja druga dela po LDN zavoda.

4.5. FINANČNI DEL – SIMULACIJA ANALIZE STROŠKOV IN KORISTI

Glede na izkušnje in poznavanje mladostnikov ter njihove problematike menimo, da bi podaljšano bivanje v Domu po končanem šolanju potrebovalo od 6 do 12 mladostnikov na leto, ki bi jih vodil vzgojitelj - koordinator. Čas bivanja bi bil odvisen od vključitve na trg dela oz. največ eno leto.

Tabela: Predvideni mesečni stroški za skupino 6 mladostnikov.

Stroški	V €
Oskrba	1020
Drugi stroški	120
Bruto plača vzgojitelja – koordinator- polovični delovni čas	900
SKUPAJ:	2040 EUR

V zgornji tabeli smo prikazali povprečni mesečni strošek za 6 mladostnikov, ki bivajo v Domu in delajo po programu za lažji prehod iz šole na trg dela. V nadaljevanju pa smo predstavili letne stroške bivanja in programa za 6 mladostnikov (3 pričnejo z delom po 5 mesecih, 3 pa po 10 mesecih vključitve v program) ter privarčevana sredstva države, če predvidevamo, da bi mladostniki brez pomoči potrebovali za vključitev v delovni proces 24 mesecev in bi bili v času iskanja zaposlitve prejemniki denarne socialne pomoči.

Letni strošek za 6 mladostnikov s posebnimi potrebami, ki imajo podaljšanega bivanja v De Dom ZUJL – po končanem šolanju, če predvidevamo, da dobijo 3 zaposlitev po 5. mesecih, 3 pa do junija.	15.300 EUR
Strošek CSD za 6 mladostnikov, ki so prejemniki denarne socialne pomoči 2 leti - zaradi brezposelnosti.	32.000 EUR
<u>Privarčevana sredstva države v 24 mesecih.</u>	16.700 EUR

5. VIRI

- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur. list RS, št. 54/2000)
- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Ur. list RS, št. 97/2006)
- Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2012–2015; http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/smernice_apz_2012_2015.pdf
- http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf
- Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji, Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije v sodelovanju: Javni zavod Pedagoški inštitut iz Ljubljane, julij 2007; http://www.arhiv.svrez.gov.si/si/delovna_podrocja/priprava_strategije_razvoja_slovenije_2013_2020/javna_razprava/index.html
- http://www.ess.gov.si/_files/2240/katalog_apz_2011.pdf
- http://www.euintegra.eu/cms/uploads/media/SOCIALNA_EKONOMIJA_V_SLOVENIJI.pdf
- http://www.eurydice.si/index.php?option=com_content&view=article&id=6697&Itemid=342, Izhodišče za pripravo Strategije razvoja Slovenije za obdobje 2014-20120, Vlada RS 15.1.2013
- Eu politika zaposlovanja; http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/index_sl.htm
- Individualiziran program za dijaka R.V.
- Individualiziran program za dijaka M.L.
- Individualiziran program za dijaka U.Š.
- Individualiziran program za dijakinjo A.H.
- Analiza delovanja varstveno delovnih centrov, Inštitut RS za socialno varstvo, marec 2008
- Interna raziskava o zaposlenosti bivših dijakov

Sodelujoči v projektu:

Tamara Lipičar, Irena Nose, Jasmina Žagar Iskra, Radika Muhič, Danijela Kolenc, Tomaž Klepec

Konzulentka projekta: dr. Natalija Komljanc

PRILOGA: ŠTUDIJE PRIMERA

1. ŠTUDIJA PRIMERA DIJAKA M.L.

M.L. je mladostnik star 19 let. V Domu je bival 3 leta. Je mladostnik s posebnimi potrebami (lažja duševna motnja in dolgotrajno bolan otrok). Od 8. leta starosti je obravnavan pri pedopsihiatrinji, ima redno terapijo. Družina je redno obravnavana pri pristojnem CSD. Starša sta v postopku ločitve. Živi z očetom in bratom (brat mladostnik s posebnimi potrebami, oče ima težave z alkoholom, nasiljem, mama je vključena v VDC, živi v njihovi bivalni skupnosti).

Končal je nižje poklicno izobraževanje, program, pomočnik v biotehnikih in oskrbi. Na željo M. in mame se je vpisal v 1. letnik poklicnega izobraževanja, program pek. Cilj vpisa v poklicno izobraževanje je bila M. želja, da bi pridobil praktična znanja in določene spretnosti v svojem poklicu, pa tudi podaljšal bivanje v Domu kjer se je zelo dobro in varno počutil. Poklicnega šolanja ni dokončal. Po končanem bivanju v Domu se je vrnil v domače okolje.

Na začetku bivanja v Domu je bil M. zelo agresiven, nesamostojen in nepredvidljiv, impulziven, socialno zelo šibek in boječ, s specifičnim odnosom do osnovnih navad prehranjevanja, higiene in osebnih stvari.

Opazali smo zelo velike razlike med izrazito močnimi in izrazito šibkimi področji.

Pri vzpostavljanju novih socialnih stikov je bil zelo boječ in nevešč. Novo okolje ter skupinska dinamika sta ga zelo zbegala in mu povzročala občutek ogroženosti in tesnobe.

Imel je velike težave z dojemanjem in realizacijo šolskih obveznosti. Ni imel nobenih delovnih navad. Ni se zavedal pomena šolanja za bodoči poklic ter pomena odgovornosti in upoštevanja pravil (med poukom ni zapisoval, ni hodil pred tablo, ni pokazal domačih nalog). Izrazito selektiven je bil pri izbiri dela in pri komunikaciji. Najraje se je pogovarjal in sodeloval z odraslimi (učitelji, vzgojitelji). Uspešen je bil edino pri matematiki in praksi, delno pri angleščini. Težko je sprejemal učno pomoč in razlago, imel je svoje načine dela, ki jih ni znal razložiti. Znanje angleščine je pridobival s pomočjo računalnika. Piše samo velike tiskane črke in ne uporablja pravopisnih znakov. Rad kuha preproste jedi, peče osnovne vrste peciva in kruha. Rad dela sam in takrat je uspešen. Delo v skupini ali paru ga zmede, izgubi rdečo nit in po navadi se umakne ali razjezi.

Ima veliko splošnega, telegrafskega znanja, ki ga pridobiva preko interneta, televizije. Tehnično je zelo spreten. Računalnik dojema kot zelo zanimiv in najbolj dovršen stroj. Pozna tehnično zgradbo računalnika. Uporablja ga za igrice in poslušanje glasbe. Spletnih omrežij ne mara in jih ne uporablja. Operacijskih sistemov, ki so jih uporabljali v šoli ni obvladal in ni imel želje, da bi se jih naučil. Rad popravlja stroje, operira s številkami in statističnimi podatki, ki ga navdušujejo. Je pa zelo nesamostojen pri realizaciji vsakdanjih opravil, nakupih, razpolaganju z denarjem, plačevanju položnic itd..

Njegova komunikacija je zelo površna in neizdelana, pozornost kratkotrajna in nihajoča. V skupinsko dinamiko se ne vključuje samoiniciativno, ne išče sogovornikov in ne kaže potrebe po druženju in komunikaciji. Na ta način se izmika realnosti in obremenjujočim situacijam. Težko sporoča in pokaže čustva, ima zelo slabo samorefleksijo. Njegove težave se najbolj kažejo, ko je izpostavljen (zahteve v zvezi šolo, odnosi s prijatelji, težka družinska situacija, kar je vidno v njegovem vedenju - jezni verbalni izpadi, slabo počutje, umik, prenašanje, ne skrbi za osebno higieno). Samozavedanje glede lastnih potreb je zelo šibko in včasih neprimerno. V novi in neznani situaciji popolnoma »zmrzne«, viden je strah, jeza, nelagodje, joka in celo zbeži iz prostora (skupni timi, zdravniški pregledi, študentska praksa...).

Izredno težko se pogovarja o svojih težavah njegovi odgovori so zelo kratki in skopi (ja, ne, ne vem, bom že, ne morem zdaj...). Ko je postavljen pred dejstvo, ima hude izbruhe agresije

(grozi, razbija uničuje stvari, napada druge). Čustva izraža zelo težko, večinoma v ekstremnih situacijah, ki so vezani na pomembne dogodke.

Reševanje problemov je na zelo nizki ravni, jih ne registrira, jih zanika in ne dojema realno. Rabi več časa za predelavo, njegove rešitve so po navadi nerealne. Ne razume pomena reda, pravil. Ne čuti potrebe po urejenosti, zunanji videz mu ni pomemben. Ne zna si kupiti oblek, ima težave s pomerjanjem oblačil v trgovini, potrebuje spremstvo.

Navezan je na mamo, ki ga zelo podpira, mu stoji ob strani in ga je v času bivanja v Domu redno obiskovala. Sodelovanje z družino je bilo v resnici le sodelovanje z mamo. Mama je redno hodila na vse roditeljske sestanke, sodelovala pri izdelavi IP, skrbela za redne zdravniške preglede. M. je bil redno obravnavan v pedo-psihiatrični ambulanti, imel je terapijo. Zdravila je jemal pod kontrolo vzgojitelja, žal doma tega sedaj ne zmore samostojno nadaljevati. V Domu je imel tri leta redne psihološke obravnave.

Zaradi nasilja in odsotnosti mame je M. zelo trpel. Motivacija za šolsko delo je popolnoma padla, imel je pogoste agresivne izpade, še bolj se je zapiral vase.

V času bivanja se je naučil samostojno prihajati v Dom in šolo iz domačega okolja, potreboval je skoraj celo šolsko leto.

Naučil se je uporabljati bančno kartico in pod nadzorom razpolagati z denarjem.

S ciljem pridobivanja in krepitve socialnih, komunikacijskih spretnosti smo M. velikokrat vključevali v različne projekte in dejavnosti, ki smo jih izvajali v Domu: jadranje v okviru projekta Mirno morje, tabor, bivanje v kolonijah v času jesenskih in zimskih počitnic preko Zveze Sonček, delo v šolski kuhinji, ko ni obiskoval pouk, pomoč hišniku v domu, projekt Igraj se z mano, tehnična ekipa, tehnične delavnice. Pozitivne izkušnje, samopodreditve in tovrstna prijetna doživetja so se izkazala kot eden od zelo učinkovitih načinov za izboljšanje M. osebne rasti.

Septembra 2012 se je M. obrnil po pomoč za urejanje dokumentov na matičnega vzgojitelja v Domu.

Po odhodu iz Doma je 2 meseca bival doma z bratom in očetom. Ni se javljal na pristojni CSD na dogovorjene sestanke, ni uredil zdravstvenega zavarovanja, ni se prijavil na Zavod za zaposlovanje, izgubil je spričevalo o končani poklicni šoli, ni nadaljeval z jemanjem redne terapije in ni bil na redni kontroli pri pedopsihiatrijni. Zaradi pomislekov glede ustreznosti usmeritve, v času bivanja v našem Domu, smo uredili pregled v ambulanti za avtizem. Na pregled sta prišla skupaj z mamo. Zaradi ne sodelovanja in ne razumevanja postopka diagnostike s strani mame in M. so nas iz ambulante za avtizem prosili za pomoč.

Aktivnosti vzgojitelja:

- sestanki, pogovori z M.L. ter mamo,
- pomoč pri pridobitvi novih spričeval – ponovno sodelovanje s šolo,
- načrtovanje urejanje dokumentov za prijavo na Zavod za zaposlovanje,
- urejanje in pomoč pri zaposlitvenem načrtu in zaposlitveni rehabilitaciji,
- prijava na zavod Kontura,
- dajanje navodil in pomoč pri urejanju dodatnega ZZ,
- vmesni sestanki in izdelava načrta za pomoč in ukrepanje v primeru kriznih situacij doma,
- podpora pri vzdrževanju odnosov in stikov z mamo,
- spremstvo in sodelovanje na pregledu v Ambulanti za avtizem Ljubljana,
- spremstvo in sodelovanje pri diagnostični obravnavi pri psihologu na pediatrični kliniki Ljubljana,
- neformalno druženje z bratom, mamo, novoletno obdarovanje, obisk M. v Domu,

- pomoč pri urejanju zdravstvenih težav urejanje in naročanje pri zdravniku (prehlad, alergije),
- priprava načrta za zaposlitveno rehabilitacijo, prvi obisk in dogovor na zavodu Kontura,
- pogovori in zbiranje informacij o morebitnem odhodu od doma in namestitvev v stanovanjsko skupino (na željo M. L.),
- sodelovala sem s psihologinjo doma, soc. delavko Ambulante za avtizem in koordinatorjem pristojnega CSD,
- v delo z M. L. se je koordinator za delo v skupnosti vključil decembra 2012 ter opravil obisk na domu,
- nadaljnje sodelovanje z M. koordinator za delo v skupnosti vzdržuje zelo težko, M. odklanja sodelovanje se ne drži dogovorov, ne hodi na sestanke,
- drugi obisk koordinatorja na domu, zaradi prekinitve stikov s strani M., v prisotnosti očeta je bil neuspešen, razmere doma so zelo težke,
- z vodjo Doma načrtujem razširjen tim s pristojnim CSD, psihiatrinjo,... s ciljem izboljšanja M. življenjskih pogojev in urejanja trajnejšega statusa in varnosti,
- načrtujemo ureditev statusa, načrtovanje prihodnosti skupaj z M.,
- spremstvo M. L. na redno kontrolo pri lečeči psihiatrinji in pridobitev mnenja, ki bi pripomoglo k ureditvi statusa.

V času ko biva v domačem okolju, v svoji matični družini, so se pri M. pojavljale velike težave pri skrbi za vsakodnevna opravila, ki so zanj življenjskega pomena. Predvsem pri novem načinu osebnega funkcioniranja v spremenjenih okoliščinah (ni več dijak, je brezposelna oseba) in skrbi za osnovne potrebe (prehrana, zdravje, higiena, denarna sredstva). Opažam veliki padec motivacije in želje po spremembi stanja v katerem se trenutno nahaja. Vidne so tudi spremembe na osebnostnem področju (zaprtost vase, občutek odtujenosti, izoliranosti, zelo zaprt krog socialnih stikov).

Za realizacijo in ureditev osnovnih zadev pri različnih inštitucijah, sva rabila načrt in potek dejavnosti, sestanek, pogovor po telefonu, z jasnimi navodili in pojasnili, na razpolago je imel več načinov dela in tudi rezervni načrt. Na ta način sva uspela zagotoviti osnovni status, ki zagotavlja minimalne pogoje za preživetje.

Kljub temu, da je M. zaključil bivanje pri nas, v Domu, smo se ob prošnji za pomoč s strani M. in mame, zopet vključili v reševanje M. življenjske situacije.

Zapisala: Radika Muhič, dipl. spec pedagog

2. ŠTUDIJA PRIMERA DIJAKA R.V.

R.V. je dijak srednje poklicne šole BIC Ljubljana, smer pek. R. je dijak s posebnimi potrebami. Izhaja iz enostarševske družine, mama je psihiatrični bolnik, ima še starejšega brata, ki tudi nima redne zaposlitve. Družina je vodena pri pristojnem CSD. V oskrbo Doma je vključen od začetka šolanja na BIC Ljubljana (2005- 2,5 letni NPI program, 2008-3 letni SPI program).

R. je imel težave s prirojeno deformacijo gležnjev. Od leta 2000 je imel kar nekaj pregledov na UKC Ljubljana-Ortopedska klinika, na Inštitutu RS za rehabilitacijo Soča in nazadnje leta 2011 v Ortopedski bolnišnici Valdoltra, kjer je bil tudi operiran in rehabilitiran. Marca 2013 ima ponoven pregled.

V začetku bivanja pri nas je R. težko navezoval stike. Bil je zadržan, nespreten v komunikaciji predvsem z novimi osebami, pretirano rad je ugodil, zadanih nalog včasih ni bil sposoben

samostojno speljati. Neuspeh ga je razdražil in večkrat se je odzval z agresijo, ni uvidel lastnih napak v reagiranju, ni sprejel svojih nezmožnosti in svojega dela krivde.

Od samega začetka je bil vključen v redno obravnavo pri domski psihologinji. Vsa leta je imel v šoli in v Domu dodatno strokovno pomoč. Predvsem na triletнем programu je za učenje porabil veliko časa in vložil zelo veliko truda.

Po končanem poklicnem izobraževanju leta 2011 je R. odšel na zahtevno operacijo gležnja in zaradi dolgotrajne rehabilitacije ni mogel opraviti zaključnih izpitov v rednem roku. V okviru projekta *Otrokove pravice-moje pravice*, ki ga izvajamo skupaj s ZRSS, v katerega je bil R. vključen že od samega začetka, smo se v sodelovanju s šolo dogovorili, da R. v letu 2012/2013 obiskuje praktični pouk kot prostovoljec. S tem pridobiva dodatne praktične spretnosti, ki bodo potrebne za opravljanje zaključnega izpita iz praktičnega pouka avgusta 2013 in za nadaljnje delo v svojem poklicu. Ker v tem letu, razen slovenščine, ki jo mora opraviti na zaključnem izpitu R. nima veliko šolskega dela, se skupaj lahko posvečava pridobivanju temeljnih znanj in spretnosti za lažje obvladovanje situacij v vsakdanjem življenju. Poleg vsakodnevnih samostojnih opravil (pranje perila, likanje, kuhanje, nakupovanje,...) se posvečava razvijanju funkcionalne pismenosti (pripravlja se na razgovor za delo, pisanje prošenj,...), spoznavava ustanove potrebne za prehod na trg dela, urejanje zavarovanja, uporabo bančnih storitev, razvija motiviranost za delo, samostojno življenje in skrb zase. Nekateri to pridobijo v času šolanja in ob pomoči staršev. Pri R. je bilo to zaradi specifične težave in bolezenskega stanja mame oteženo. Redno sodelujemo z domsko psihologinjo, socialno delavko in medicinsko sestro, s pristojnim CSD preko timskih sestankov, R. osebno zdravnico in URI Soča, kjer je bil R. že na oceni delovnih zmožnosti.

R. v pridobivanju temeljnih znanj in spretnosti za lažje obvladovanje situacij v vsakdanjem življenju ter pripravi za vstop na trg dela zelo dobro napreduje. R. je ob zaključku šolanja in pred operacijo gležnja izražal strah in negotovost, saj se je zavedal, da se bo moral od nas posloviti in se vrniti v domače okolje. Kljub pripravljenosti pristojne osebe CSD za pomoč, je bila stiska pri R. velika, saj s to osebo nima vzpostavljenega odnosa in zaupanja kot z matičnima vzgojiteljema in drugimi zaposlenimi v naši ustanovi, ki so ga spremljali in mu nudili pomoč, oporo v vseh teh letih. S tem dodatnim letom bivanja pri nas R. pridobiva zaupanje vase, dodatno motivacijo za delo, pripravlja načrt za poklicno pot in samostojno življenje ter krepi odnos s pristojno osebo CSD, ki ga bo po potrebi vodila, ko se bo vrnil v domače okolje.

Zapisała: Tamara Lipičar, prof. defektologije

3. ŠTUDIJA PRIMERA DIJAKA U.Š.

Dijak U.Š. je star 19 let, 8 let je bival v Domu. Obiskoval je BIC Ljubljana, program pek.

V 7. razredu redne OŠ je bil prešolan na OŠPP Levstikov trg in hkrati vključen tudi k nam v Dom. Pred vključitvijo je bil 3 mesece hospitaliziran na PPO, odpuščen brez diagnoze. Ob prihodu je bil U. predstavljen kot izredno problematičen, moteč, vzgojno zanemarjen. V odločbi o usmeritvi je bil opredeljen kot deček z izrazito hiperkinetično in dislektično motnjo, prejemal je ritalin. Pri učenju ni imel težav, koncentracija je bila šibka, motivacija slaba. Bivanje v Domu je sprejel kot kazen za svojo nagajivost, kakor jo je sam poimenoval. Domače razmere so bile zelo neugodne. Oče je bil pogojno kaznovan zaradi nasilja do U..

Zaradi vzgojnih težav v šoli so predlagali preusmeritev v drugo vzgojno inštitucijo-Vzgojni dom Planina. U. si tega ni želel, z velikimi naporji, našo pomočjo in usmerjanjem se mu je posrečilo. Svojo odvečno energijo je začel usmerjati v druge aktivnosti, izrabljal jo je pozitivno (šport, ustvarjalnost). Doživljal je uspehe na več področjih, kar je vplivalo tudi na

njegovo samozavest. Postal je odločnejši, uspešno se je upiral slabi družbi, izogibal se je težavam.

Po pol leta bivanja v Domu mu je postalo všeč. Z vzgojiteljico je vzpostavil tesnejši odnos, začel je sodelovati pri skupinskih aktivnostih, sodeloval z vrtniki. V šoli je postal uspešnejši, predvsem pa je pokazal motivacijo za šolsko delo. Postavil si je cilje in jim s pomočjo vzgojiteljice, psihologinje in učiteljev v šoli uspešno sledil. Devetletko je uspešno končal, vpisal se je v NPI program na BIC Ljubljana in nato nadaljeval šolanje na triletnem poklicnem programu. V času šolanja je pokazal vse svoje talente. Postal je zelo motiviran za pridobitev poklica in pri odkrivanju svojih presežkov. S pomočjo mentorja se je dodatno izpopolnil v oblikovanju pletenih izdelkov iz testa. Uporabil je vse znanje in predvsem svojo ustvarjalnost. S svojimi izdelki nas je razveseljeval na domskih in šolskih razstavah in drugih priložnostnih dogodkih. Od sebe je zahteval vedno več in znanje iskal tudi zunaj šole (delo v pekarni preko študentskega servisa). Postal je državni prvak med srednješolci, ki se šolajo za peke, udeležil se je tudi mednarodne izmenjave pekov in slaščičarjev na Finskem.

U. obiskuje letos zadnji letnik šolanja. Še nekaj mesecev ga loči do pridobitve poklica za katerega se šola. Kljub talentu in nedvomni uspešnosti je v položaju, ko ne ve natančno kam ga bo popeljala njegova življenjska pot. Ali bo uspel ohraniti in nadgrajevati svoj talent ali se bo vse skupaj izgubilo in postalo del rutine. U. se po zaključku izobraževanja vrača v domače okolje. Njegova trenutna družinska situacija je vse prej kot rožnata. Oče je pravkar izgubil službo in želja staršev je, da se U. čim prej zaposli v pekarni, kjer je že delal preko študentskega servisa in s tem pomaga pri družinskem proračunu. Seveda pa ga tam čaka zelo težavno delo, ki od njega zahteva le moč in vzdržljivost, ne pa znanja, kaj šele ustvarjalnosti. Tako njegov talent nikakor ne bi prišel do izraza in bi lahko zelo hitro zamrl. Postal bi eden od pekov in se zgubil v povprečju. Druga možnost pa je, da U. nadaljuje šolanje na BIC Ljubljana v programu živilski tehnik in se izobražuje v svoji stroki ter počakal na ustrezno zaposlitev, ki se mu obeta v našem, na novo odprtem Zaposlitvenem centru. Tam bi delal kot inštruktor, ter svoje znanje nadgradil in ga predvsem delil med druge. Seveda pa bi pri tem potreboval kar nekaj spodbude.

Tukaj smo na potezi mi –vzgojitelji v Domu, da mu pomagamo, ga usmerimo na pravo pot, da uspešno nadaljuje svoje poklicno poslanstvo ter s svojo ustvarjalnostjo in ljubeznijo do poklica navduši tudi druge, mlajše generacije.

Zapisala: Danijela Kolenc, dipl. spec. pedagog

4. ŠTUDIJA PRIMERA DIJAKINJE A.H.

20 letna A.H., dijakinja tretjega letnika poklicnega programa na srednji Šoli tiska in papirja v Ljubljani, biva v Domu že peto leto (Npi-2 leti, Pi-3 leta). Je mladostnica s kombinirano motnjo v duševnem razvoju (lažjo motnjo v duševnem razvoju ter pridruženo čustveno-vedenjsko motnjo, ki se kaže kot osebnostna črta) in cerebralno paralizo. Domače razmere so neurejene, mama je pogosto hospitalizirana zaradi psihičnih težav, težko skrbi sama zase. Pred dobrim letom dni je umrl očim, ki je bil družini v oporo.

A. je k nam prišla kot rejenka v rejniški družini, kje se ni najbolje počutila. Skupaj s CSD Zagorje ob Savi smo se v Domu na njeno pobudo zavzeli in ji po prvem letu bivanja v Domu uredili vikend rejništvo v novi rejniški družini. Domska psihologinja je ugotavljala slabo samokontrolo, težko sprejemanje avtoritete, slabšo samopodobo in občasno enurezo in enkoprezo pogojeno s čustvenimi težavami. V tem času so tudi iz šole poročali o njenem problematičnem vedenju, manipulacijah in težji vodljivosti. Sodelovanje z mamo je bilo

oteženo zaradi njenega slabega komuniciranja, zato smo se pri zadevah v zvezi z A. obračali predvsem na bratovo ženo.

Kmalu so se pri dekletu začele kazati tudi težave na področju duševnega zdravja. Sodelovali smo s psihiatri na KOMZU, PCI, bila je tudi hospitalizirana na KOMZU. Poleg tega je bila in je še zmeraj precej obremenjena z zdravstvenim stanjem mame, ki je bilo vseskozi slabo (amputacija noge, pogoste hospitalizacije v psihiatrični kliniki Polje..). A. je bila vodena tudi pri domski pedopsihiatrinji, prejela je terapijo, a je po nekaj mesecih na lastno željo z jemanjem prenehala.

Ob prehodu na poklicni program je potrebovala veliko usmerjanja, vodenja, težko se je prilagodila na novo šolsko okolje, učno pa je bila dokaj uspešna. Po smrti očima smo se ponovno povezali s CSD-jem in ji pomagali urediti pokojnino. V tem času se je začela kazati stiska v zvezi z njenim bivanjem čez vikende. Pogosto jih je preživljala v Ljubljani, veliko zahajala v bare in klube, v Dom je prihajala neurejena, utrujena, opazili smo zlorabo alkohola in drugih substanc. V odnosu do fantov ni bila selektivna, pozornost je iskala na neprimeren način. Vedenjske težave so se stopnjevale in Dom je bil zanjo edini pristan, kjer se je počutila varno in sprejeto.

A. se je v lanskem šolskem letu navezala na fanta, s katerim je v partnerskem odnosu in večino časa, ko ni v Domu preživi pri njem. Veza ni stabilna, ko gre kaj narobe, A. pride nazaj v Dom.

Njene učne in delovne navade so slabe, intelektualno pa je dovolj visoka, da bi ob ustreznih podpori in motivaciji lahko dokončala izbrani program srednjega šolanja (3+2).

Njeno močno področje so ročne spretnosti, sama oblikuje unikaten nakit, rada likovno ustvarja, zelo uspešna je tudi pri vodenju prireditev. To ji daje možnost zaposlitve tudi izven svojega poklica, prav tako pa je izredno pomembno za krepitev njene samopodobe.

V zadnjem času je pogosto prespala pri fantu (včasih med tednom in skoraj vse vikende). Izkazuje željo po samostojnem življenju s fantom, a za ta korak še ni pripravljena, ne čustveno ne materialno. Primanjkljaji na področju socialnih veščin (dogovarjanja in držanja sprejetih dogovorov) in funkcionalnih znanj (likanje, pranje, skrb za samo sebe, kuhanje, pospravljanje, osebni management, ravnanje z denarjem) je še zmeraj precejšen. Ker se popoldne večino časa posveča šolskemu delu, poleg tega pa pridobivanje teh veščin napreduje počasi zaradi neugodnih preteklih dogodkov in pridruženih motenj, domski strokovni tim meni, da bi bilo zanjo koristno, če bi ohranjala stike z Domom tudi po formalnem končanju šolanja na poklicnem programu. Rabila bo podporo v smislu vodenja in spremljanja. Glavna skrb pa je problem bivanja v prihodnjem šolskem letu, ko bo končala poklicni program in do bivanja v Domu ne bo več upravičena.

Pomoči s strani mame ali razširjene družine ni pričakovati, podporo ima le v strokovnih delavcih Doma.

Načrt dela:

- dokončanje šolanja na poklicnem programu do junija 2013, tačas biva v Domu in občasno (po presoji vzgojitelja) lahko prespi med tednom pri svojem fantu,
- za vikende biva v glavnem pri fantu, mamo in družino obišče občasno (dvakrat na mesec),
- pozanima se glede možnosti nadaljevanja šolanja, premisli in izbere program 3+2,
- marca se vpiše na zeleni program,
- junija naredi poklicno maturo in si poišče delo prek Študentskega servisa,
- najame si stanovanje (pri fantu ali pa najame sobo),

- od septembra 2013, obiskuje izbrani program, z Domom ima naslednje skupne točke ;
  - kosilo v Domu (po potrebi in po presoji vzgojiteljskega zbora),
  - psihološke obravnave v Domu po potrebi,
  - sodelovanje z vzgojiteljem; vodenje, svetovanje in usmerjanje, pomoč pri učenju,
  - pomoč prostovoljke.

Zapisal: Tomaž Klepec, prof. defektologije